

ПРОБЛЕМИ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ВИБОРІВ

© Луцишин Г., 2007

Аналізується питання міжнаціональних відносин в контексті виборів, роль національного фактора у суспільно-політичному житті держави, розглядаються рівні інтеграції національних меншин України у внутрішньодержавні процеси та політизація етнічних груп у передвиборний період.

This article highlights the analysis of international relations in context of elections and the role of national factor in the state social and political life. In addition, it examines the integration levels of national minorities in Ukraine into the state internal processes as well as the engagement of the ethnic groups into the political activity during the pre-election period.

Актуальність цієї проблеми зумовлена насамперед тим, що сучасна етнополітична ситуація в Україні характеризується підвищенням ролі національного фактора в суспільно-політичному житті держави, зокрема, відбувається інтеграція національних меншин у внутрішньодержавні процеси, консолідація етнічних груп навколо державотворчих процесів та політизація етнічних груп. Процес перетворення національних меншин у суб'єкт політики є доволі складним і великою мірою залежить від політичної системи та політичного режиму держави проживання.

Розглядається це питання у багатьох працях сучасних українських етнополітологів, зокрема: І. Варзара, О. Каргунова, В. Євтуха, Ю. Римаренка, І. Кураса, О. Майбороди, Л. Шкляра; у зарубіжних: В. Кимлічка, Е. Сміт, Г. Халупчак, Т. Броварек, Т. Букволь. І хоча вивченню цього питання приділяється немала увага, однак серед науковців немає одностайності щодо визначення причин та умов політизації діяльності національних меншин.

Мета роботи – проаналізувати міжнаціональні відносини в Україні під час виборчих кампаній з використанням етнічного фактора у передвиборній боротьбі.

Етнічний поділ населення держави має значний вплив на усі сфери суспільно-політичного життя. Формування громадянського суспільства є комплексним процесом, який охоплює взаємодію таких суспільних груп, як титульна нація та національні меншини, що проживають у цій країні. Саме конструктивна політика держави щодо національних меншин дає можливість країні успішно розвиватись, є джерелом політичної та соціальної стабільності.

Аналізуючи діяльність національних меншин, можна виділити два рівні: демографічний та політичний. Демографічний охоплює передусім задоволення основних потреб національних меншин: розвиток національної культури, мови, освіти, віросповідання тощо. Політичний рівень стосується тих національних меншин, які пройшли або знаходяться на етапі політичної інституалізації, або в процесі свого розвитку дійшли до утворення власних національних політичних організацій чи делегували захист своїх інтересів діючим політичним організаціям. Політичний рівень національних меншин передбачає участь організацій національних меншин у політичному житті держави та зовнішньополітичних процесах.

Аналіз документів, статистичних даних та матеріалів ЗМІ щодо міжнаціональних відносин показує, що діяльність національних меншин не обмежується лише проблемами культури та мови,

у багатьох випадках цей процес переростає у політичну площину. І тому національні меншини варто розглядати і як важливий політичний фактор.

У будь-якому поліетнічному суспільстві можна виділити добре структуровані національні меншини та неструктуровані. Часто на оцінку національних меншин впливають амбіції лідерів, які не завжди адекватно відображають ситуацію, вдаються до популістських дій. Слід зауважити, що політичні моменти в діяльності національних меншин набувають особливої ваги напередодні виборів до Верховної Ради України, Президента України та органів місцевого самоврядування.

Загалом діяльність національних меншин можна проаналізувати на таких рівнях:

1) латентному, на якому перебувають більшість національних меншин. Переважно це ті меншини, які лише формально заявили про своє існування. Результатом цього рівня є швидка асиміляція та розпорошеність національних меншин;

2) організаційному, на якому знаходяться майже 40 національних меншин із 135, які створили власні громадські організації та активно розвивають інтеграційні процеси. Для більшості цих меншин властиве компактне проживання, усвідомлення своєї окремішності, прагнення до забезпечення своїх культурних, мовних, освітніх потреб, також наявність лідерів, які активізують роботу національних громад. На цьому рівні національні меншини є активними у внутрідержавних процесах, а також на рівні міждержавних відносин;

3) політичному, якого досягають лише окремі національні меншини. Переважно – це численні меншини, які створили національні політичні партії та національні рухи, займають політичну позицію та ведуть боротьбу за владу. Найчастіше політичні партії, створені за національною ознакою, мають антисистемний та дезинтеграційний характер. Досвід показує, що політичний рівень активізується найчастіше напередодні проведення важливих загальнодержавних акцій, зокрема, виборів різних рівнів. На політичному рівні особливу роль відіграють такі чинники, як наявність громадських організацій та політичних партій, які представляють інтереси національної меншини, наявність лідера та його спроможність об'єднати навколо себе представників національних меншин, а також наявність певної проблеми, яка потребує швидкого вирішення.

Питання співвідношення таких понять, як влада та національні меншини, є доволі складним та дискусійним. Загалом науковці виділяють дві точки зору:

1) національні меншини варто відстороняти від участі у владі, оскільки їх присутність може спричинити виникнення внутрішньої опозиції в країні, а це може порушити цілісність держави;

2) присутність національних меншин в органах влади знімає напругу у суспільстві, сприяє попередженню етнічних конфліктів.

На думку багатьох дослідників, зокрема О. Майбороди: „...етнічність має бути присутня своїми носіями або ж пріоритетним ставленням до себе” [1].

Загроза асиміляції національних меншин значно посилює прагнення до збереження своєї національної ідентичності, що часто переходить у площину політичних відносин та необхідності прийняття політичних рішень. Політичні вимоги національних меншин присутні здебільшого у їхній діяльності (хоча часто вони сформульовані не на першому плані) і проявляються вони передусім у забезпеченні представництва в органах влади різних рівнів.

Аналіз показує, що в Україні вагоме слово на виборах можуть сказати такі національні меншини, як росіяни, євреї, кримські татари, а також ті меншини, які проживають компактно – поляки, угорці, румуни. Інтерес національних меншин може бути зреалізований, зокрема, і через доступ до влади. Це дає можливість представникам національних меншин краще зреалізувати свої культурні, релігійні можливості, а також зберігати свою національну ідентичність. Присутність представників національних меншин в органах влади підкреслює високий рівень її культурного, освітнього розвитку. Також О. Майборода підкреслює, що врахування етнічного чинника має бути обов'язковим елементом передвиборної стратегії. Водночас наголос на етнічному чиннику у передвиборній боротьбі стимулює „політизацію етнічності”. Проте етнонаціональна політика Української держави не стимулює до політизації етнічності. Також дії державних органів не дають підстав говорити про умисне ущемлення прав меншин, про байдужість до їхніх проблем.

Важливе значення має тип виборчої системи, зокрема, А. Кіссе вважає, що мажоритарна виборча система спроможна забезпечити більшу стабільність, тоді як пропорційна допомагає досягати кращої репрезентативності, тобто вона краще відображає етнічну багатоманітність суспільства [2]. З іншого боку, пропорційна система сприяє тому, що національні меншини прагнуть бути представленими на виборах власними політичними партіями.

Сьогодні в Україні можна назвати такі моноетнічні політичні партії (найчастіше вони мають дезинтеграційний характер), як „За Русь єдину”, „Русько-Український Союз”, „Союз”, що утворили „Русский блок”, який на парламентських виборах 2002 отримав лише 0,73 %. Такий результат свідчить про те, що в Україні створення політичних партій та блоків на основі національних меншин не виправдовує себе і найоптимальнішим шляхом для розвитку національних меншин є інтеграційний рівень.

Тема міжнаціональних відносин набула особливого поширення під час президентської виборчої кампанії 2004 р. У цей період національні меншини та їхні організації опинились перед вибором між владою та її кандидатом і власними уподобаннями. Значна частина організацій національних меншин зайняла доволі чітку позицію щодо підтримки того чи іншого кандидата. Також Державний комітет у справах національностей та міграції (очолюваний тоді Г. Москалем) докладав усіх зусиль для політичної мобілізації національних товариств для участі у передвиборній агітації. Зокрема, було проведено Асамблею національних меншин України, на якій було оголошено про підтримку кандидатури В. Януковича. У 2004 р. практично у кожній області керівники національно-культурних товариств підписували спільні заяви на підтримку того чи іншого кандидата (більшою мірою підтримували кандидатуру В. Януковича). Особлива увага з боку влади приділялась національним товариствам Закарпатської, Чернівецької областей, де національні меншини проживають компактно, становлять значний відсоток населення і мають вплив. Наприклад, результати голосування в Чернівецькій області дають змогу виявити певні тенденції. На більшості дільниць в цій області перевагу отримав В. Ющенко, однак в місцях компактного проживання румуномовного населення, в прикордонних селах з Румунією та Молдовою результат значно відрізнявся. За експертними оцінками такий результат пояснюється тим, що в цих регіонах значний вплив має духовенство УПЦ МП (більшість румун Буковини православні), активно діє адмінресурс, а також впливають антиукраїнські настрої певних політичних сил Румунії впродовж останніх років. У Закарпатській області у селах з переважною більшістю угорського населення більшість голосів отримав В. Янукович (більш як 60 % населення). Також істотну підтримку цей кандидат отримав від румунської національної громади Закарпаття та закарпатських ромів [3]. Така позиція угорців та румунів виглядала доволі дивною з огляду на їх проєвропейську орієнтацію. Однак такий результат аналітики пов'язують саме із активною роботою влади із національними меншинами та активне залучення до виборчої кампанії найбільшої угорської організації – Товариства угорської культури Закарпаття. Напередодні другого туру президентських виборів лідер Товариства угорської культури Закарпаття Міколаш Ковач уклав угоду із В. Ющенком про співпрацю на виборах. В результаті рівень підтримки на Закарпатті В. Ющенка значно зріс (перший тур – 46,8 %, другий тур – 55 %). Результатом такої співпраці стало те, що після виборів було створено нову політичну партію “Партія угорців України” (голова Міклош Ковач).

Особливо активно у передвиборчий період президентських виборів була позиція російських національних організацій, основні вимоги яких полягають у наступному: інтеграція з Росією в рамках єдиного економічного простору, офіційний статус російської мови в Україні, недопущення вступу України в НАТО. Також під вибори було утворено кілька нових національних організацій, зокрема, – це Всеукраїнське об'єднання „Наследники Богдана Хмельницького” (голова Леонід Грач), яке відрізняється своїм прокомуністичним характером та антитатарською спрямованістю.

На парламентських виборах 2006 р. партії національних меншин вже не йшли самостійно на вибори, а об'єднувались у блоки із близькими за ідеологією партіями. Національні партії намагались розширити свій електорат за рахунок виходу за межі національних рамок. Зокрема,

члени партії „Союз” увійшли до виборчого блоку „ЗА СОЮЗ”, який на останніх парламентських виборах набрав 0,20 %. Цей блок найбільшу підтримку отримав у Криму – 1,6 %, Харківській обл. – 0,48 %, Одеській обл. – 0,30 %. Члени партії „Русько-Український союз” увійшли до Блоку Наталії Вітренко „Народна опозиція”, який отримав 2,97 % голосів виборців. Найбільшу підтримку цей блок отримав у м. Севастополі – 10,09 %, м. Донецьку – 6,8 %, Запорізькій обл. – 6,54 %, Луганській обл. – 5,2 %.

Етнічна еліта часто вдається до спекуляції на етногруповій солідарності заради власних інтересів. Часто національні меншини втягують у передвиборну боротьбу, створюючи враження про неї, як про групу одностайних. У багатьох випадках солідарність етнічної групи є реальним фактом (наприклад, солідарність кримських татарів, румунів, угорців). Однак здебільшого національним меншинам часто нав'язують одностайність, в той час, як спільного для усіх її членів єдиного інтересу немає через соціальну, професійну, майнову та політико-ідеологічну неоднорідність. Про це свідчать результати парламентських виборів 2002 та 2006 років.

1. О. Майборода. Етнічна карта на парламентських виборах не стане козирною: не той розклад // *Контекст*. – 2001. – №11. – С. 18–25. 2. Кіссе А. Виборча система як засіб врегулювання етнічних конфліктів // *Політичний менеджмент*. – 2006. – № 2 (17). – С.107–114. 3. *Вибори президента України в контексті міжнаціональних відносин: Матеріали моніторингу*. – К., 2005.

УДК 323.15 (477)

Н. Шипка

Національний університет “Львівська політехніка”

УГОРСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН (1991–2006 рр.)

© Шипка Н., 2007

Досліджується процес становлення та розвитку системи українсько-угорських міждержавних політичних відносин протягом 1991–2006 рр. Розглядається місце і роль угорської національної меншини у зовнішній політиці України, її значення при формуванні українсько-угорських відносин. На основі аналізу зовнішньої політики Угорської Республіки щодо угорців, які проживають поза межами етнічної батьківщини, зроблено спробу розкрити особливості діяльності угорської національної меншини в Україні.

The thesis focuses on the system becoming and development of interstate relations of Ukraine and Hungarian Republic is investigated during 1991-2006 years. At the same time special attention is concentrated on the role and place of hungarian national minority in the ukrainian foreign policy and its meaning for formation ukrainian-hungarian cooperation. On the base of analisys hungarian foreign policy comparatively hungarian people, which live abroad ethnic fatherland, was attempted to show particularities hungarian national minority.

Актуальність та постановка проблеми. Національні меншини тією чи іншою мірою впливають на розвиток зовнішньополітичних відносин між державами, стимулюючи стосунки між етнічною батьківщиною та країною проживання. Актуальність дослідження зумовлюється тим, що